

– Кострома: Изд-во КГУ им. Н.А. Некрасова, 2009. – С. 186–189. 12. *Саранцайрал Ц.* Речевые акты побуждения, их типы и способы выражения в русском языке: автореф. дис... д-ра филол. наук / 10.02.01 – русский язык. – М.: МГУ, 1993. – 40 с. 13. *Саушева Е. В.* Фактор социального статуса в межкультурной коммуникации // Межкультурная коммуникация и перевод. Материалы межвузовской научной конференции. Москва 27 января 2005 г. – М.: МОСУ, 2005. – С.409–413. 14. *Тарасов Е. Ф.* Тенденции развития психолингвистики. – М.: Наука, 1987. – 167 с. 15. *Brown P., Levingson S.* Politeness: Some Universals in Language. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1987. – 345 p. 16. *Shaw B.* Pygmalion: Home Reading Book. – M.: Higher School Publishing House, 1972. – 139 p.

Боцман А.В., к.філол.н., доц.,
Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЯВИЩЕ АНАПЛАЗІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФУТУРАЛЬНИХ СТРУКТУР У ГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Стаття пов'язана з дослідженням особливостей формування аналітичних футуральних темпоральних структур у процесі розвитку германських мов. Перехід від футурального презенса до аналітичного футурума залучає двокомпонентну систему, де кожен складник є варіативним конституентом на певному рівні.

Ключові слова: анаплазія, аналітичні футуральні форми, германські мови, інхотативні та претерито-презентні дієслова.

Статья связана с исследованием особенностей формирования аналитических футуральных темпоральных структур в процессе развития германских языков. Переход от футурального презенса к аналитическому футуруму вовлекает двухкомпонентную систему, где каждое составляющее есть вариативном конституентом на определенном уровне.

Ключевые слова: анаплазия, аналитические футуральные формы, германские языки, инхотативные и претерито-презентные глаголы.

This article is dedicated to the investigation of the specifics of the analytical future tense structures formation in the process of the Germanic language development. The transition from the future presence to the analytical future involves two components system where each component is a variable constituent on the certain level.

Key words: anaplasia, analytical future forms, the Germanic languages, inchoative and preterite-present verbs.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Тенденція до аналітизації граматичних форм у германських мовах особливо яскраво спостерігається на прикладі темпоральних структур, що слугують на позначення футурума. Виникнення цих структур, що віддзеркалювали рух германських мов до аналітизації, особливості їхнього формування дають можливість простежити як загальні структурні зміни, так і специфічні явища, пов'язані з темпоральними формами. Відповідно, зв'язок цієї проблеми з науковими та практичними завданнями полягає у спробі проаналізувати процес, що лежить в основі формування аналітичних часових структур у діахронічному аспекті.

Постановка завдання. З'ясування механізму формування структур на позначення футурума в германських мовах з огляду на варіювання аналітичних складників є основним завданням цієї статті. **Актуальність** дослідження полягає у тому, що виявлення специфіки формування певних аналітичних граматичних структур є складним завданням, вирішення якого потребує залучення великого обсягу лінгвістичного матеріалу. **Наукова новизна** репрезентованого матеріалу в тому, що здійснюється спроба виявити специфіку варіювання складників аналітичного футурума у східних, північних і західногерманських мовах у діахронічній ретроспективі. **Об'єктом дослідження** є виокремлені синтетичні та аналітичні структури на позначення футурума. **Предметом дослідження** є особливості процесів варіювання складників аналітичного футурума у давньогерманських мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналітичні граматичні конструкції традиційно розглядалися з огляду на те, що в їх основі лежить словосполучення, яке підпадає під певні трансформації. Словосполучення у результаті семантичного і граматичного зв'язку між словами, що входять до їх складу, можуть розвиватися у бік більш або менш тісного лексичного або граматичного об'єднання з новим значенням цілого (лексичним або граматичним), відмінним від значення його частин. Розвиток у бік лексикалізації веде до утворення більш або менш міцних фразових єдностей, які у смисловому плані є фразовими еквівалентами окремих слів. Розвиток у бік граматизації (морфологізації) веде до перетворення групи у нову граматичну (аналітичну) форму слова.

Граматизація словосполучення пов'язана з більшим або меншим послабленням лексичного (предметного) значення одного з

компонентів словосполучення, з послідовним перетворенням його із лексичного значущого (повнозначного) слова у напівслужбове або службове, у якому домінує граматичне значення, а всієї групи в цілому – в аналітичну форму слова [Жирмунский 1976, 88].

При вивченні аналітичних форм особливо увага приділяється першому складнику. Важливим моментом є те, що перший складник у певному сполученні для вираження однієї певної граматичної категорії (наприклад, показує лише майбутній час), а також те, що його вживання цілком одноманітне, і форми складного дієслівного часу, утвореного з ним, складають певну систему. Іноді критерієм такого переходу може слугувати можливість уживання дієслова-зв'язки у розумінні, протилежному його первісному лексичному значенню [Ярцева 1960, 124].

Серед аналітичних структур особливо широко представлені модальні звороти. Дієслово у модальному звороті виражає не дію, а ставлення до неї. Через це все сполучення в цілому має значення не дії відносно іншої дії, а лише ставлення до дії, тобто її необхідність, бажаність, можливість тощо. Переважно модальне дієслово поза модальним зворотом не вживається або не має того значення, яке воно має у модальному звороті. Це сприяє тісному з'єднанню елементів сполучення. Інфінітивна частка у модальному звороті не вживається. Це забезпечує тісніше поєднання інфінітива з дієсловом і є зовнішнім проявом смислового об'єднання елементів сполучення [Стеблин-Каменский 1957, 202–203].

Тенденція модального звороту до зближення з морфологічним словосполученням, тобто до граматизації, змушує відносити його розглядання до морфології, а саме до того розділу, у якому розглядаються способи, – дієслівна категорія, яка близька за своїм значенням до модального звороту. Але за умови, коли модальне дієслово все ж зберігає, хоча у деяких випадках не повністю, своє лексичне значення, тобто є дієсловом повнозначним (або у деяких випадках «напівповнозначним»), теоретично доцільніше розглядати модальний зворот у синтаксисі, а не у морфології. Тенденція слова до граматизації не є граматизованість у власному розумінні слова [Стеблин-Каменский 1957, 203–204].

В усіх сучасних германських мовах є словосполучення, що узуально відносять процес до часового плану майбутнього, але вони менш інтенсивно залучені до парадигми, ніж інші аналітичні форми, що існують у мові: на «шкалі парадигматизації» футурум посідає позицію, протилежну перфекту [Смирницкая 1972, 74]. Позиція

футурума у германських мовах є двоїстою. З одного боку, його включення до парадигми полегшується тим, що він формується у рамках первинної категорії, що конститується протиставленням двох синтетичних форм [Смирницкий 1959, 74].

З іншого боку, відносячи процес до часового плану майбутнього, тобто позначаючи його нереалізованість, футурум протистоїть за своїм змістом як претериту, так і презенсу, і ця особливість його змісту, об'єднуючись з особливістю його форми (дискретність, роздільнооформленість), перешкоджає повній інтеграції футурума у складі категорії часу.

Усе це свідчить про складний характер формування аналітичних футуральних форм, специфічне варіювання складників темпоральних структур.

Виклад основного матеріалу. Процес формування аналітичних футуральних структур у германських мовах має не лише складну природу, але й ознаки поступовності, градуальності, які виявляються по-різному в різних германських мовах. Відправним пунктом у вивченні особливостей цього процесу може стати доречне припущення стосовно того, що всі конструкції, які були джерелом аналітичних форм, набули (отримали) видо-часову функцію задовго до їх включення в парадигму як елементів граматичної периферії мови. Це означає, що подібно до морфологічних форм дієслова, вони мали здатність передавати видо-часову інформацію про процес, яка належала в них, як і в морфологічних формах, не конкретним лексемам (пор. прислівники часу), а узагальненим мовним моделям, тобто була граматичною.

Процес, що позначається словоформою або словосполученням, які включають периферійні елементи, протиставляється за своїми видо-часовими ознаками процесу, що позначається простою часовою формою, яка тим самим набуває корелятивної (заперечної за своїм змістом) видо-часової ознаки. Так, у прикладі *jah parei im ik, þaruh sa andbahts meins wisan habaif* (J. XII, 26) «де я є, там буде і слуга мій» вживання моделі *haban* + *Vinf* створює у підсистемі непередування потенційну (тобто таку, що виявляється лише у мовленні) опозицію одночасність моменту мовлення / слідування за моментом мовлення.

Факультативність периферійних елементів (майбутніх конституентів аналітичних формантів) не лише не виключає, але навпаки, передбачає контекстуальну можливість їх уживання. Очевидно, що такі малочастотні периферійні елементи набувають додаткової експресивної функції. У біблійному контексті вони

зустрічаються майже незмінно в експресивно увиразненому прямому мовленні, проповідях, пророцтвах тощо.

Труднощі, які виникають у процесі дослідження появи аналітичних структур на позначення германського футурума, пов'язані, можливо, з тим, що аналітичні форми, які виникають, не лише мають різні структурні схеми, але і парадигматизуються у складі різних граматичних категорій. У німецькій мові – це аналітична форма футурума *werden* + *Vinf.*, в англійській – форма тривалого виду *be* + *Ving.* При цьому необхідно зазначити, що сполучення *werden* + *Vinf.* зустрічаємо в письмовій формі мови одночасно з дієприкметниковими сполученнями *werden* + *Vp.*, але не пізніше за нього, як було б природно очікувати у випадку їх вторинного характеру.

Висувався аргумент, що функціонально-стилістичний статус давньої конструкції *sein* + *Vinf.* дозволяє припустити, що одночасно з нею, але у формах мови, що не зафіксовані письмово, існували й інші моделі, які включали ознаку дуративності, – зокрема розглянуті тут інфінітивні конструкції [Dal 1951, 36].

Як би не вирішувалося питання щодо генезису інфінітивних сполучень (у мікросистемі, яка вже склалася у XIII ст.), вони фактично не відокремлені від сполучень з дієприкметником ні в плані вираження (структурна схема), ні у плані змісту (видо-часова функція), що демонструє приклад: *da werdent die beilgen rihtende über die diet unde herschen über daz volk* (B.v.R. 182,7) «*тоді святі будуть правити народом; володарювати (панувати) над людьми*» (проповідь Бертольда Регенсбугського – баварський діалект, друга половина XIII ст.). Функціональному змішуванню дієприкметникових та інфінітивних конструкцій, очевидно, сприяв перетин дистрибутивних сфер дієприкметника *I* та інфінітива у середньонімецькій (наприклад, це моделі з об'єктивно-предикативним зв'язком, пор. також про схоже явище в англійській мові). У змішуванні ж їхніх структурних схем відіграли важливу роль фонетичні процеси в кінці слова [Behaghel 1924, 689].

Видо-часове значення як дієприкметникових, так і інфінітивних сполучень з *werden* суттєво відрізняється від значення давньої конструкції *werden* + *Vp.* і відмінність між ними в цілому узгоджується із загальною спрямованістю розвитку системи. Давньовірхньонімецькі структури були комбінованим утворенням видо-часової периферії, і вони подібні відповідним готським сполученням, тобто вони поєднували в собі ознаки інхоативності та дуративності, відрізняючись

від сполучень *sein* + *Vp.* лише тією мірою, якою зв'язка *werden* відрізняється від *sein*, наприклад, *nu uuirdist thu suigenti inti ni maht sprehan* (Tat. 2, 9) – лат. *eris tacens et non poteris loqui* «будеш мовчати і не зможеш говорити».

А ось середньовірхньонімецькі сполучення з *werden* не мають жорстких лексичних кордонів, утворюючись від дієслів різної видової семантики. У цьому полягає їхня відмінність не лише від стародавніх сполучень, але й від належних до тієї ж мікросистеми сполучень *sein* + *Vp.*: *Dô sie quâmen zuo den wazzern, dô wurden sie trinkende* (B.v.R. 38,19) «підійшовши до води, вони почали пити». *Nû sihstû daz uns didiu kleine und kurze arbeit sô grôze êre gebende* (варіант *geben*) *wirt* (Dav. v. Augs. 346, 21) «ось бачиш, що ця мала і нетривала праця принесе нам таку велику славу». Подібні приклади в цю епоху зустрічаються дуже часто.

Розширення лексичного об'єму моделі важливе як показник її видо-часового значення. У сполученні з презентною формою *wird* виходить на перший план вторинна ознака – футуральність, що іноді витісняє у пам'ятках XIII ст. видові ознаки інхотативності і дуративності: це очевидно з тих прикладів, де процес, що пов'язаний з майбутнім, репрезентований пунктуально, у суперечності з видо-часовою ознакою дієприкметника *I* (наприклад, Dav. v. Augs. 346,21).

Формування футурума з *werden* розглядається як вторинний процес, що досягає своєї кульмінації у XV ст. – на початку XVI ст., тобто в епоху, коли у верхньонімецьких діалектах вперше різко підвищується частотність футуральних словосполучень з *werden* [Kugrilmeyer 1904, 187]. Центром розповсюдження цих процесів були південнонімецькі і східносередньонімецькі діалекти, які відіграли особливу роль у формуванні літературної мови. Із просуванням на північ посилюється і розповсюдження футуральних сполучень з модальними дієсловами, і видові конструкції виявляють більший опір деструктивним процесам. У діалектах нижньої Німеччини зворот з *werden* зберіг старе початкове значення, що пов'язане у середньоніжньонімецькій з його походженням – сполученням інхотативного дієслова з дієприкметником *I*, яке у подальшому співпало з інфінітивом *werden* + *Vp.* / *Vinf.* [Жирмунский 1956, 552]. У цьому відношенні нижньонімецькі діалекти подібні до діалектів скандинавського ареалу, де також функціонують різні інфінітивні видові конструкції з дуративним та інхотативним значенням.

Відмежування футуральних словосполучень від споріднених синтетичних словосполучень переважно не супроводжується

експліцитними змінами у структурній схемі або суттєвим розширенням лексичного навантаження конструкцій. Тим не менш лише відмежування є критерієм стрибка у смисловій структурі сполучень, у результаті якого часова ознака «слідкування» набуває парадигматичної значущості, а видові й модальні ознаки нівелюються до рівня факультативних «відтінків», що забарвлюють футурум у мовленні. Тому тут особливо важливо розрізнити властивий усім германським мовам процес виокремлення словосполучень як спеціалізованого засобу футуралізації, і відмежування останніх, яке досягається зовсім не всюди. Наскільки важливі для складного дієслівного часу стабільність структури і уніфікація вживання, доводить доля майбутнього часу [Ярцева 1960, 124].

У давні часи інформація про віднесеність процесу до часового плану майбутнього або залишалася невираженою (тобто містилася лише в ситуативному контексті), або виражалася за допомогою контекстуальних лексичних індикаторів, чи всередині дієслівної форми (дієслівного словосполучення), залишаючись вторинною у відношенні до їхнього видового або модального значення. Ці випадки представлені в усіх давньогерманських мовах; будь-яка мова мала цілий набір засобів такої «опосередкованої» футуралізації. Наведені приклади ілюструють співвідношення різних випадків: готськ. *Jah wirþiþ þus faheds jah swegniþa, jah managai in gabaurþai is faginond* (L. I, 14); д.в.н. *inti her ist thir gifeho inti blidida inti manage in sinero giburti mendent* (Tat. 2, 6); д.англ. *ond bið gefea ðe ond glædnise, ond monigo in acennisse his bið on glæde (erit... gaudebunt)* «І буде тобі радість і веселоці, і численні зрадіють його народженню»; д.в.н. *inti thin fater, thie iz gisinīt in tougalnesse, gelte thir* (Tat. 33, 3); д.англ. *forgeldep ðe* (Mt. VI, 4) [reddettibi] «і твоїй батько, що бачить таємне, воздасть тобі»; д.ісл. *en er Muspellz synir ríða Myrkvið yfir, veitsta þú þá, vesall, hvé þú vegr* (Ls. 42, 3) «але коли сини Муспелле поскачуть через Мюрквід, не знаєш ти, негіднику, чим станеш битися»; *Létt er þér, Loki; munattu lengi svá leika lausom hala, þriat pikáhiðrvi skolo ins hrímkalda magar gornom binda goð* (Ls. 49) «Весело тобі, Локи! Але не довго ти будеш так метеляти хвостом, бо до скелі прив'яжуть тебе боги кишками твого холодного сина».

Питома вага окремих випадків може коливатися у значних діапазонах, варіюється від мови до мови і набір конкретних засобів опосередкованої футуралізації процесу. Так, у готській опосередкована футуралізація за допомогою цільноформальних елементів (комполітивів)

ga + *Vpraes.*, форм оптатива *Vopt. praes.*) домінувала над іншими випадками, що, безумовно, пов'язане з відносною стабільністю тут оптатива. Дещо більше у давньоанглійській мові (у порівнянні з готською) розповсюджене сполучення з модальними дієсловами (так, в Альфредовому перекладі **Cura Pastoralis** сполучення зі *sculan*; *willan* відповідають латинському футуруму приблизно у 20 випадках) може у такому випадку пояснюватися обмеженістю функції оптатива.

Привертає увагу поширеність сполучень із модальними дієсловами *sculan*, *willan*, *motan* у «Хеліанді» та інших давньосаксонських пам'ятках, але тут уживання цих сполучень майже завжди вкладаються у рамки модального значення.

Важливим випадком у процесі виокремлення спеціалізованих футуральних словосполучень для західногерманських мов є XIII ст. – епоха, коли в англійській мові укорінилися сполучення з модальними дієсловами, у південнонімецьких діалектах відбувається боротьба між сполученнями з *werden* у різних типах складеного присудка, і особливо у сполученнях *werden* + *Vp.* / *Vinf.* і *sollen*; у нижньонімецьких діалектах укорінюються сполення з *sollen* (пізніше *wollen*). Динаміка процесу спостерігається на Ноткерівському перекладі «Псалмів Давида»; сполучення з *skullan* мають футуралізуючу функцію у 1,7% всіх випадків віднесеності процесу до майбутнього (сполучення з *willen* не вживаються зовсім); у пам'ятках алеманських діалектів XIII ст. сполучення з *sollen*, *wollen* перебирають на себе футуралізуючу функцію більш ніж у 39% випадків.

Виокремлення словосполучень супроводжується і важливими якісними перетвореннями в їх смисловій структурі. Деякі приклади вживання сполучень у тексті вказують на витіснення модельних і видових ознак, на те, що футуральна функція стає самостійною і первинною функцією конструкції. Але це стосується тільки використання сполучень у мовленні, а не їхньої побудови: особливого «центру обособлення» (як у випадку утворення перфекта) тут не виникає. Порівняймо приклади, де на виділення футуральної ознаки вказує контекст: с.в.н. *unser lebn und unser burt diu suln wir iu vil gerne sagen* (Iw. 6321) «Наше життя, наше походження ми вам охоче розкажемо»; ср.англ. *Haue mecy, – quod Mede,- of men that it haunte, And i shall keure yowre kirke, yowre cloystre do maken, Wowes do whiten* (Р.Р. III, 60) «Зглянься, сказала Меда, – над людьми, котрі це роблять, і я покрию вашу церкву і накажу побудувати вам монастир, побілити ваші стіни»; наступний приклад демонструє ситуацію, коли всередині словосполучення зіштовхуються два

модальні дієслова, що є критерієм десемантизації одного з них (*shall*): *and whase wilenn shall þis bok Effþ operr siþe writenn, Himm bidde icc...* (Orm. 95) «*І хто б не схотів знов переписати цю книжку, прошу я його...*».

Повною мірою виявляються ознаки виділення футуральних конструкцій у давньоісландській прозі. Зазначається, що [Щур 1964, 138] у 7/8 випадків відносеність процесу до майбутнього виражається за допомогою футурального словосполучення; більше 80% усіх словосполучень містить дієслова *munu* (50%) і *skulu* (30%). Наступні приклади демонструють домінування часової ознаки над модальною або повне витіснення останньої: *Vel er at, – sagði Grettir; – en eigi muntu kyrkja, hvernever sem hitt hefir verit* (Gret. 16, 11) «*Гаразд, – сказав Греттір, – але ти мене не придушиш, щоб там не було*»; *þorir bað hann til ráða, – ok et slikt drengiligt svá røskum manni, sem þú ert: en ek skal koma þér ór sek ok þar með gefa þér nogt fé* (Gret. 56, 2) «*Торір просив його здійснити це: і це саме пристало такому гідному чоловіку, як ти; а я вже визволю тебе з вигнання та ще дам тобі вдосталь грошей*».

Деякі приклади у пам'ятках ранньої епохи дають підставу відсунути межу виокремлення футуральних словосполучень із *skulu* і *munu* принаймні на X–XI ст., хоча віднесеність процесу до майбутнього частіше залишається у ранніх пам'ятках (скальдична, едична поезія, рунічні надписи) не вираженою: рун. шв. *Sua hifir asa as igi sum kuir ift uir siþan kaurua* «*Так має (зробила) Аса, як не зробить після ніяка жінка (у пам'ять) чоловіка*».

У більшості германських мов перший складник аналітичного форманта утворюється модальними дієсловами зобов'язання (сер.англ. *shal*; с.в.н. *sol*; сер.нід. *sal*; д.ісл. д.шв. *skal*) і частково волевиявлення (сер.англ. *wol*, *wul*; с.в.н. *wil*; д.дат., д.шв. *wil*). Ці словосполучення в цілому перебирають на себе футуральні функції оптатива, але вживаються у цій якості ширше – як у незалежному, так і у підрядному реченні.

Виокремлення сполучень зі *sculan* і *willan* мотивовано їх модальним значенням: для сполучення зі *sculan* ця мотивованість виявляється сильніше за все у 2 і 3 особах (зовнішнє, стосовно суб'єкта, зобов'язання); для сполучень з *willan* у 1 особі («волитивність» – «футуральність»).

Відповідно до цього встановлюється у більшості мов частотність футуральних словосполучень. Сполучення зі *sculan* є універсальним, але відносно частіше зустрічається з 2, 3 особ.; сполучення з *willan* в цілому затверджується пізніше, і основна сфера їх розповсюдження –

1 особа. Показовим є зіставлення даних середньоанглійської і середньонімецької мов, які репрезентовано у табл. 1, яка сформована в результаті аналізу досліджень [Blackburn 1892; Kurrelmeyer 1904].

Типовими східноскандинавськими прикладами є: д.шв. *vi hopun, at han skal lenger liffua* «Ми сподіваємося, що він проживе довше»; *iak wil honom benne gaerna giwa* «Я охоче віддам її йому»; д.дат. *thynænde fænde skulæ ey ladhe een steen bliuæ ower een annen* «Твої вороги не залишать каменя на камені»; *wij will hanum snarth igen fange* «Ми його незабаром знов уніймаємо»; що демонструють функціонування модальних дієслів.

Специфічним явищем скандинавського ареалу є дієсл. *munu* + *Vinf.*, де *munu* первісно має модальне значення «наміру»; у східноскандинавських мовах сполучення з *munu* теж трапляються у найдавніших пам'ятках, але ніколи не отримують значного розповсюдження.

Мотивованість футурального значення модальним сприяє виокремленню і розповсюдженню футуральних словосполучень, але перешкоджає їхньому відмежуванню. Функціональна ознака відокремлюється від модальної перш за все у позиції найменшої мотивованості. Цим, можливо, і можна пояснити закріплення допоміжного *shall* за 1 особою, а *will* – за 2, 3 особами в англійській мові і тенденцію до аналітичного закріплення у норвезькій і данській. У цьому аспекті слід розуміти і той факт, що футуральні сполучення зі *skulu* вживаються у давньоісландській у першу чергу з 1 особою: саме у 1 особі футуральна ознака у мінімальному ступені мотивована модальністю; у 2,3 особах вони майже завжди є нерозчленованими, наприклад: *pá mælti kerling: – Eigi skal ek leggja til með þér, ef þú lætr mik ergu ráða. – Eigi skal svá vera, foðra min! – segir hann* (Gret. 78.7) «Я не стану допомагати тобі, якщо ти не дасиш мені вирішувати по-моєму. Цього не буде (або «цьому не бувати», «цього не повинно бути»), матінко, – сказав він».

Навпаки, відсутність зсувів у дистрибуції модальних дієслів, подібних до тих, які мали місце в англійській мові, в цілому свідчить про нижчий рівень парадигматизації. У цьому плані доречно порівняти сучасну шведську мову, де сполучення зі *skola* прямо походить від відповідних давньошведських сполучень; або сучасну ісландську мову, де додаткова дистрибуція, що намітилася, не отримала розвитку, сполучення з *munu* відійшли на задній план, і футурум опинився тим самим далі від залучення до парадигми, ніж у давню епоху.

Висновки на перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз тенденцій розвитку темпоральних форм на позначення германського футурума дозволяє зробити певні припущення. Синтетичні презентні форми, які вживаються на позначення футурума (*Vpraes. ind., ga + Vpraes., Vopt. praes., Vmediopas.*), вичерпали свої потенційні можливості для необмеженого позначення футурума, залишившись у сфері впливу футуралізуючих чинників (обставин часу, підрядних речень часу і умови). Ця обмеженість вживання, залежність від футуралізуючих чинників свідчить про припинення подальшого розвитку цих форм (синтетичних за своєю природою) на позначення футурума. Відповідно, цей процес можна кваліфікувати як **агенезію** – припинення розвитку. Спостерігається це явище на рівні синтетичних форм презенса на позначення футурума як у межах простого речення у сполученні з футуралізуючими чинниками (обставинами часу), так і у межах підрядного речення (умови і часу), де футуралізуючими чинниками виступає семантика цих типів підрядних речень.

Паралельно з цим спостерігається тенденція до аналітизації темпоральних форм на позначення футурума. Ці форми отримують атипову (у порівнянні з презентними синтетичними формами) додаткову диференціацію, яка вкладається у рамки двоскладникового форманта. Це явище можна схарактеризувати як **анаплазію**, яка у свою чергу виявляється у загальній тенденції переходу від синтетичних форм до аналітичних, а також у підваріантах, першим із яких є залучення претерито – презентного або інхоативного дієслова як першого компонента двоскладникового форманта (*Vpraet. –praes. / Vincho*).

Іншим підваріантом анаплазії є залучення інфінітива або дієприкметника як другого компонента у складі аналітичного темпорального форманта (*Vinf. / Vp.*).

Щодо агенезії, то це явище (але вже як другорядне, вторинне) спостерігається у межах аналітичних формантів. Найчастіше воно простежується на прикладі верхньонімецьких та нижньонімецьких діалектів. У першому варіанті не відбулося остаточного утворення футуральних форм з преперито-презентними (модальними) дієсловами, футурум закрився за структурою *werden + Vp. / Vinf.* Модальні ж дієслова не підпали під десемантизацію і зберегли своє первісне модальне значення. У північно (нижньо)-німецьких діалектах закріпилися футуральні форми з модальними дієсловами, тобто агенезія не спостерігалася, а явище анаплазії реалізувалося повністю.

Аналіз наведених прикладів свідчить про те, що у процесі аналітизації футуральних темпоральних структур кожна з германських мов сформувала певну кількість стійких словосполучень.

Перспективним для подальших розвідок є виявлення форм, які досягли найвищої парадигматизації (граматизації), а також форм, які залишилися другорядними.

Таблиця 1

**Процентне співвідношення інфінітивних сполучень
зі *sculan* і *willan***

Особа	Середньоанглійська мова				Середньо німецька мова					
	Ленгленд		Чосер		Trier Psalter (середньо-німецький діалект)		Бертольд Регенсбург-ський (баварський діалект)		Reinke de Vos (нижньонімецький діалект)	
	shall	will	shall	will	soll	will	soll	will	soll	will
1	43	57	40	60	76	24	19	81	4	96
2	78	22	86	14	100	-	-	-	66	34
3	89	11	86	14	100	-	33	64	66	34

1. *Жирмунский В. М.* Немецкая диалектология / В.М. Жирмунский. – М., Л.: Наука, 1956. – 638с. 2. *Жирмунский В.М.* Об аналитических кострукциях / В.М. Жирмунский // Общее и германское языкознание. Избранные труды. – Л.: Наука, 1976. – С.82–125. 3. *Смирницкая О. А.* Морфологизация аналитических глагольных кострукций в германских языках / О.А. Смирницкая // Историко-типологические исследования морфологического строя германских языков / гл. ред. М.М. Гухман. – М.: Наука, 1972. – С.38–94. 4. *Смирницкий А. И.* Морфология английского языка / А.И. Смирницкий. – М.: Изд-во лит. на иностр. яз., 1959. – 440с. 5. *Стеблин-Каменский М. И.* Грамматика норвежского языка / М.И. Стеблин-Каменский. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1957. – 243 с. 6. *Щур Г. С.* О будущем времени в инсландском / Г.С. Щур // Скандинавский сборник / ред. М.И. Стеблин-Каменский. – Таллин: изд-во Таллинский гос. ун-та, 1964 – Т.IX. – С.124–142. 7. *Ярцева В. Н.* Историческая морфология английского языка / В.Н. Ярцева. – М., Л.: Изд-во АН СССР, 1960. – 438с. 8. *Behaghel O.* Die deutsche Syntax. Bd. II; 4-te Buch / O. Behaghel. – Heidelberg: Gross, 1924. – 698 S. 9. *Blackburn F.* English Future, ist origin and development / F. Blackburn. – Leipzig: Nijhoff, 1892, – 278p. 10. *Dal J.* Zur Entsehung des englischen Part. Praes. auf-ing / J.

Dall / Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap. – Uppsala-Wiesbaden, 1951. – Bd. 16. – S. 15–39. 11. *Kurrelmeyer K.* The Historical Development of the Forms of the Future Tense in middle High German / K. Kurrelmeyer. – Strassburg, 1904. – 286p.

ДЖЕРЕЛА

B.v.R. – Berthold von Regensburg. Vollständige Ausgabe seiner Predigten mit Anmerkungen und Wörterbuch, Bd. I. Hrsg. Von F. Pfeiffer. Wien, 1862. – 348S. **Dav-v- Augsburg.** – Bruder David von Augsburg. Deutsche Mysticker des vierzehnten Jahrns, Bd. 1., Hrsg. von F. Pfeiffer, 2 unveränd. Aufl. Anastatischer Neudr. Der. Ausg. von. 1845., Bd 1. Göttingen, 1906. – 1907. – 428S. **Gret.** – Grettis Saga Asmundansonar. Islensk Fornrit, Bd. 7, Reykjavik, 1936. – 346 p. **Cur. Pastor** – King Alfred's Wes-Saxon Version of Gregory's Pastoral Care. Ed. by H. Sweet. EETS, №45, 50. L., 1871-1872. -210p. **IW.** – Iwein. – Des Minnesangs Frühling, 33. Aufl. nach K. Lachmann, M. Haupt und Fr. Vogt. Neu bearbeitet von C. von Kraus. Leipzig, 1964. – 282S. **Ls-Locasenna** – Edda – Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern. Hrsg. von. G. Neckel, 4 umgearb. Aufl. von H. Kuhl. Heidelberg, 1962. – 684S. **Tat.** – Tatian. Hrsg. von E. Sievers. Paderborn, 1892. -226S. **MT** – The Gospel of Saint Matthew in West-Saxon. Boston, 1904. -176p. **Orm.** – The Ormulum. Ed. by R. Holt. Oxford, 1878. – 310 p. Streitberg W. Die Goticher Bibel / Wilhelm Streitberg, – Heidelberg: Carlwinter. Universitätsverlay. 1965. – 498S. **P.P.** – W. Langland. The vision of Piers the Plowman, London, 1941. – 218 p.

*Бочарнікова А.М., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ФОНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ І ПИТАННЯ ПРО АВТОРСТВО АВЕСТІЙСЬКОГО ГАТУ № 46

У статті розглянуто специфічні риси тексту Гату № 46, серед яких – дотримання метричного розміру віршованого тексту, семантична завершеність ритмічних груп всередині тексту. Здійснено кількісний аналіз застосованих засобів милозвучності мови. За результатами аналізу виявлено значні відмінності між двома частинами тексту, що дозволяє зробити припущення про укладення цих двох текстових масивів різними авторами.

Ключові слова: Гати, лінгвістичний аналіз, текст, метрика, цезура.

В статье рассмотрены особенности текста Гата № 46, среди которых – соблюдение метрического размера поэтического текста,